

قانونی برای جایگزین رحم مادر وجود ندارد

بازار داغ رحم اجاره‌ای از ۲۵ تا ۴۰ میلیون تومان

◀ قرارداد استفاده از رحم جایگزین غیر قانونی نیست، بلکه برای تنظیم آن، رابطه قانونی نداریم

آیدین پورخامنه | پرواز برای انسان روزگاری رویایی بیش نبوده امروز برای سرعت‌بخشیدن به سفرهای دور و نزدیک با خرید بلیت، مقدمات سفر هوایی ترتیب داده می‌شود. انسان همواره برای کارهایی که نمی‌توانست انجام دهد، راهی پیدا کرده و به هدف خود رسیده است. همین پشتکار است که موجب پیشرفت تکنولوژی و صنعت شد. برای حل مشکلات در زندگی شخصی نیز میان برهائی پیدا می‌شود. داشتن فرزند موضوعی است که برای بعضی از خانواده‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است. خانواده‌ها حاضرند از انواع داروها استفاده کنند، به مدت طولانی زیر نظر پزشک باشند و... تا بتوانند کودکی را به دنیا بیاورند.

گاهی تمام تلاش‌ها برای باردار شدن بی‌نتیجه می‌ماند. این زمانی است که اطرافیان راه‌های جایگزینی را برای این‌که خانواده بتواند کودکی از آن خود داشته باشد، پیشنهاد می‌دهد. رحم جانشین یکی از روش‌ها برای رسیدن به این هدف است. بعضی از خانواده‌ها حاضر می‌شوند به کمک زن دیگر که ممکن است از افراد خانواده یا فردی که قبول می‌کند در مقابل دریافت وجهی ۶ ماهه از جنین یک خانواده در رحم خود نگهداری کند، کودکی به دنیا آورند. پیمودن مسیر ۹ ماهه پیش رو کار ساده‌ای نیست، هر چند که عشق به کودک زن و مردی را بی‌تاب کرده باشد.

فقدان قانون معضل سازش

ما فعلا در ایران قانونی برای این عمل نداریم؛ این جمله را افشین عبدالله‌نژاد، وکیل دادگستری می‌گوید. «چون قانونی نداریم این مسأله به معضل تبدیل شده است. از نظر قانونی طفل متعلق به کسی است که از صلب (از اسپرم او به وجود آمده) او متولد شده باشد؛ یعنی طفل متعلق به پدر و مادری است که از اسپرم و تخمک او جنین به وجود آمده است.» او درباره شرایط ثبت کودک در این مراحل می‌گوید: «بیمارستان‌ها معمولاً گواهی ولادت را به کسی می‌دهند که جنین از بطن آن مادر متولد شده باشد. این‌جا تعارض به وجود می‌آید، جنین از فردی به دنیا می‌آید که تخمک به او و اسپرم به شوهر او تعلق ندارد؛ هر دو بیگانه هستند. وقتی قانونی نباشد پس ممنوعیتی نیز وجود نخواهد داشت. پس هیچ نظارتی بر این عمل مانند دفعاتی که خانم باردار می‌تواند جنین فرد دیگری را در شکم خود نگه دارد، نیست؛ اما ممکن است دکترها با توجه به سن و سلامت فرد این موضوع را محدود کنند چون قانونی در این باره وجود ندارد، مسأله‌ای پزشکی است.»

در سایت آگهی گذاشته، گفته ۲۵ سال دارد و صاحب یک فرزند است. از شوهرش جدا شده و آمادگی این را دارد که کودکی در رحمش رشد کند. سارا می‌گوید:

«من و مریم هر دو این کار را انجام می‌دهیم. اگر دنبال آدمی هستید که شوهر نداشته باشد یا زن شوهر دار، هر دو آماده هستیم.» از خودش می‌گوید که تا به حال دوبار

سن (سال)	بیوه - متاهل	تعداد دفعات بارداری	مبلغ دریافتی (میلیون تومان)
۲۲	متاهل	۱	۳۵-۴۲
۲۵	بیوه	۱	۳۰
۲۴	بیوه	۲	۲۸
۲۸	متاهل	۲	۲۶
۲۷	متاهل	۳	۲۶
۳۲	متاهل	۲	۲۵
۳۵	بیوه	۳	۲۵

قیمت اجاره رحم بر اساس سن زنان و تعداد دفعات بارداری متفاوت است

این کار را انجام داده و مشتریانش از او راضی بودند. «با این که همه می‌گویند برای زن بیوه این کار مشکل‌ساز است، من می‌دانم که برای مخفی نگه داشتن بارداری باید چه کار کرد، در عوض شما مطمئن باشید که شوهر ما من در این دوران رابطه برقرار نمی‌کند.» سارا از شرایط کار مریم هم تعریف می‌کند: «اگر زن شوهر دار بخواید، مریم الان خالی است. شوهرش هم راضی است، می‌آید و قرارداد امضا می‌کند.» سارا می‌گوید برای ۹ ماه بارداری ۲۰ میلیون تومان دریافت می‌کند، هم به ۳۵ تا ۴۲ میلیون تومان راضی خواهد شد.

مادر رضایی هیچ حقی ندارد

عبدالله‌نژاد، وکیل دادگستری از حقوق زنی که ۹ ماه جنین در رحمش رشد کرده است، گفت: «چون این حق به صورت رسمی از طرف قانون گذار مورد شناسایی قرار نگرفته و قوانین برای آن وضع نشده است؛ با توجه به قوانین موجود، اصول و کلیات نمی‌توان حقی برای آن مادر قابل شده، چون نه تخمک متعلق به او است و نه اسپرم متعلق به شوهرش است. به همین دلیل هیچ رابطه‌ای جز حمل جنین را در این مدت ندارد. در نتیجه این زن حقی نسبت به آن کودک پیدا نخواهد کرد. فقط یکسری روابط حقوقی است که در آنها اختلاف نظر وجود دارد. عده‌ای می‌گویند مسأله‌ای که کودک را در بطن خود بزرگ می‌کند، در حکم مادر رضایی محسوب می‌شود (مادر رضایی به زنی گفته می‌شود که دو کودک از طریق خوردن شیر او به یکدیگر محرم شوند و جزو موانع نکاح محسوب می‌شود). نتیجه این است که اگر دختری یا پسری به روش مادر حامل به دنیا آمده، نمی‌تواند با دختری یا پسری که آن زن به دنیا می‌آورد، ازدواج کند. تنها رابطه‌ای که این‌جا ایجاد می‌شود، همین است.»

وقتی شماره بعدی را می‌گیرم، تلفن از مردی برمی‌دارد. خود را به‌عنوان داور بین طرفین معرفی می‌کند و می‌گوید: «من رابط شما و خانواده دیگر هستم؛ با هم به دفتر اسناد رسمی رفته و قرارداد تهیه می‌کنم، تضمین می‌کنم که در آن دوران زن کار خطراتی برای بچه انجام ندهد و با شوهر خود در طول ۹ ماه رابطه نداشته باشد.» اطلاعات کاملی از سلامت افرادی که برایش کار می‌کنند، می‌دهد. توضیح می‌دهد که تا به حال پرونده‌ای نداشته که طرفی از قرارداد مشکل ساز باشد. «وقتی همه چیز قانونی باشد، کسی نمی‌تواند کاری کند.»

شرایط مادر جایگزین

چندین بار اهلهای تخمک و رحم اجاره‌ای شدن برای این زنان ایجاد نشود و استعماز و بهره‌کشی از زنان و اسباب به‌شان انسانی آنها تقویت نشود؛ چرا که فشار روحی و جسمی بالایی را به آنها تحمیل می‌کند. آموزش بهترین راه جلوگیری از استثمار به این روش است. از نتایج دیگر پژوهش می‌توان به این نکته اشاره کرد که مهر و محبت مادری در حین بارداری و با پیشرفت آن افزایش می‌یابد؛ به‌طوری که جدایی پس از زایمان برای آنها دشوار است و احساس مسئولیتی در آنها ایجاد می‌کند که حتی در صورت غفلت و سهل‌انگاری خانواده گیرنده در مورد سلامت روحی و جسمانی خانم باردار دهنده رحم اجاره‌ای، تغییر در احساسات مادری او ایجاد نمی‌کند و مهر مادری او برای آن جنین پابرجاست. برای رفع این نگرانی‌ها، باید در زمان انعقاد قراردادها، رحم اجاره‌ای دقت شود و به هر دو طرف آگاهی داده شود و همچنین برنامه پس از زایمان برای فاز پاپایی بارداری تدوین و اجرا شود. این در حالی است که احتمال افسردگی در زنان باردار با رحم اجاره‌ای بیش از مادری است که جنین را در رحم خود پرورش می‌دهند. بارداری چندقلویی نیازمند زایمان جراحی است. یکی از اصلی‌ترین مشکلات

عبدالله‌نژاد با اشاره به غیرقانونی نبودن ثبت قرارداد برای این جنین عملی بیان کرد: «قرارداد استفاده از رحم جایگزین غیر قانونی نیست، بلکه برای تنظیم آن، رابطه قانونی نداریم. همین نبود قانون باعث می‌شود بر افراد صدماتی وارد شود. ماده ۱۰ قانون مدنی می‌گوید، مردم می‌توانند حقوقی که در قانون مشخص نشده است را منعقد کنند؛ به شرط این‌که خلاف اخلاق حسنه نباشد. این عمل خلاف اخلاق حسنه کشور ما نیست؛ به همین دلیل چون موضوع غیرقانونی نیست، موضوعا انعقاد آن مشکلی ندارد. البته بعضی از فقها در این زمینه مخالفت‌هایی هم دارند و لایحه بیشتر آنها موافق‌اند.»

این وکیل دادگستری در ادامه از امکان ثبت این قرارداد در دفتر اسناد رسمی اظهار داشت: «چون در کل انعقاد این قرارداد منع نشده است و گواهی هم از آن وجود دارد، لذا دفتر اسناد رسمی هم می‌تواند این کار را انجام دهد. ولی قراردادی

پیچیده است و به سادگی نمی‌توان آن را تهیه کرد، چون بخشنامه مخصوص خود را لازم دارد. اگر بخواهیم به صورت کلی به این مسأله نگاه کنیم، منافع این کار مشخص است. کاری که مضرات فراوانی دارد؛ یکی آن‌که مادری که رحم جانشین دارد، آسیب‌های جسمانی می‌بیند و مضراتی هم برای خانواده که این کار را انجام می‌دهند، وجود دارد. ممکن است این خانواده از غربالگری‌های ۱۲ و ۱۶ هفتگی گذشته باشد؛ این‌که ممکن است زنی که رحم خود را جایگزین می‌کند، نقص ژنتیکی

یا هر نقص دیگری داشته باشد که به اطلاع زوج نرساند. در نتیجه بر خانواده مادر صاحب کودکی که در رحم جایگزین رشد کرده، بار مالی مضاعفی تحمیل می‌شود.»

من تو بچه خودم مومند

تلفن از مردی بی‌حوصله پاسخ می‌دهد. کلماتش تند و کوتاه‌اند. شماره تماس دیگری می‌دهد، شماره همسرش که حاضر شده در رحمش کودک دیگری را پرورش دهد. شیرین به سرعت کلمات را پشت هم می‌گوید. سرروصدای کودکی خانه را پر کرده است. «به خاطر شرایط مالی مجبور شدم این کار را بکنم.»

در باره وابسته شدن به کودک تضمین می‌دهد: «من تو بچه خودم مومند. حالا بخواهم بچه شما را نگه دارم.»

عبدالله‌نژاد در بیان مشکلاتی که ممکن است برای زن و مردی که برای داشتن فرزند با زن دیگری قرارداد می‌نویسند، گفت: «هنوز دیدگاه جامعه ما به سویی نرفته که بتواند این مسأله را به راحتی هضم کند. ممکن است زوجی اول جنین روشی را بپذیرد و در این راه قدم بگذارد ولی در میان راه مادری را که در بطنش کودک را پرورش می‌دهد را رها کند و نتوان از آنها اثری پیدا کرد. موضوع دیگر، شناسنامه است، چون مادری که

کودک را در بطن خود بزرگ نکرده، نمی‌تواند بسا او رابطه خنقی سالمی نیز برقرار کند. ممکن است بعدها درباره ورود آن کودک به شناسنامه‌اش هم

ذهنیت‌بندی بس کرده باشد.» این وکیل دادگستری از مشکلاتی که ممکن است از طرف زن حامل ایجاد شود نیز، گفت: «مادر جانشین باید بارداری را از خانواده خود مخفی کند، چون اگر افراد خانواده او متوجه جنین عملی شوند، برای فردی که چنین کاری را انجام می‌دهد، هزینه در بر خواهد داشت. در مرحله بعد اگر این زن متأهل باشد که معمولاً هم چنین است و برای کسب درآمد حاضر به پذیرفتن چنین کاری می‌شوند، شوهر ممکن است در وسط کار پشیمان شود که در آن صورت هم نمی‌توان کاری کرد. مسأله آخر بیماری یا اعتیاد مادر یا رحم جایگزین است که مضرات بعدی است.»

در صورت تخلف

امکان رسیدگی به شکایات نیست عبدالله‌نژاد با اشاره به نبود قانون درباره این پروسه ۹ ماهه، درباره فقدان امکان رسیدگی به شکایات در صورت تخلف طرفین قرارداد توضیح داد: «اگر شخص حامل گم شود و نتواند به او براساس مواردی که در قرارداد پیش‌بینی شده، دسترسی پیدا کند، عمل دیگری قابل اجرا نخواهد بود. مشکل اساسی هم همین‌جاست. زنی که ۹ ماه کودک را در رحم خود نگهداری می‌کند، معمولاً وابستگی شدیدی نسبت به کودک پیدا می‌کند و جدانشدن از او برایش خیلی سخت خواهد بود. این ممکن است مشکلات بعدی را ایجاد کند.»

این وکیل دادگستری با ناشایست خواندن کسب سود از این راه به عادات و قوانین کشورهای غربی در موارد مشابه اشاره کرد و گفت: «در بیشتر کشورهای غربی قراردادها نوع دوستانه‌ای برای زوجین ناباور وجود داد. برای مثال زنی حاضر می‌شود بدون دریافت قبلی، نقش رحم جانشین را بازی کند، این یک

متحرف‌شدن عملی انسان دوستانه باشد.

تکمیل: سنا کافلی

کمک است. ولی وقتی پای دلالت به میان کشیده می‌شود و موضوع‌های مالی پیش می‌آید، فشارهایی نسبت به این قضیه مطرح می‌شود که موجب پیچیده شدن مسأله خواهد شد.» وی افزود: «برخی از کشورها مثل فرانسه این مسأله را جرم‌انگاری کرده‌اند. این مسأله از آمریکا شروع شد ولی اکنون در آن‌جا هم مجاز نیست. در جمع‌بندی باید توجه داشت چرا بعضی از زوجین اصرار دارند کودکی که وارد زندگی آنها می‌شود، حتماً از اسپرم و تخمک خود آنها باشد. چرا باید به مسیری برویم که مشکلاتی وارد زندگی مان شود. در صورتی که به راحتی می‌توان با قبول سرپرستی کودکان بی‌سرپرست این مسأله را حل کرد. نمی‌دانم مسأله نژاد و نسل چقدر برای افراد اهمیت دارد که می‌توانند تا این حد مسائل را پیچیده کنند. با افزایش این روند در سال‌های آینده شاهد دعاوی جدید و پیچیده خواهیم بود.»

گاهی افراد برای وقوع اتفاقی اصرار دارند. شاید بتوان برای حل مشکلات، راهی ساده پیدا کرد. با وجود سختی طی مراحل اداری برای فرزندخواندگی، می‌توان آن را به‌عنوان گزینه‌ای در بین انتخاب‌ها قرار داد، اما در بازاری که برای رحم‌جایگزین شکل گرفته است، افرادی جز دو خانواده سود می‌برند و این می‌تواند شروع متحرف‌شدن عملی انسان دوستانه باشد.

